Materiallar to’plami · Conference Proceedings
QATAG‘ON QURBONLARI: TARIXIY XOTIRA, MILLIY O‘ZLIK VA MA’NAVIY MEROS
10 September – 10 October 2026
UDK 316

GLOBAL TAJRIBALAR VA O‘ZBEKISTON JAMIYATIDA GENDER TENGLIGINI TA’MINLASHNING ISTIQBOLLARI

Malika Sadikjanovna Ganiyeva*
Falsafa fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) Fardu mustaqil tadqiqotchisi
✉ malika.ganiev85_fsu@mail.ru

ANNOTATSIYA

Tezisda gender tengligini ta’minlash bo‘yicha xalqaro tajribalar va ularning O‘zbekiston jamiyatidagi ijtimoiy ahamiyati tahlil qilinadi. Gender tengligi zamonaviy jamiyatning demokratik, ijtimoiy va insonparvar rivojlanishining muhim mezonlaridan biri sifatida qaraladi. Tadqiqotda gender tengligini ta’minlashning xalqaro modellari, xotin-qizlarning ta’lim olishi, mehnat bozoridagi ishtiroki, siyosiy va jamoatchilik faoliyatidagi o‘rni hamda tadbirkorlik imkoniyatlarini kengaytirish bilan bog‘liq yondashuvlar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, xalqaro tajribalarni O‘zbekiston jamiyatining milliy, madaniy va ijtimoiy xususiyatlari bilan uyg‘unlashtirish masalalari ochib beriladi. O‘zbekistonda gender tengligini ta’minlash istiqbollari huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish, ijtimoiy ong va gender madaniyatini rivojlantirish, ta’lim va bandlik imkoniyatlarini kengaytirish hamda ayollarning ijtimoiy faolligini qo‘llab-quvvatlash bilan bog‘liqligi asoslanadi.

Kalit so‘zlar

gender tengligi, global tajriba, O‘zbekiston jamiyati, xotin-qizlar, gender madaniyati, ijtimoiy ong, ijtimoiy adolat, ayollar bandligi, inson huquqlari, gender siyosati.

DOI: 10.5281/zenodo.23281983

KIRISH

Gender tengligi masalasi bugungi kunda global ijtimoiy taraqqiyotning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlarida gender tengligi alohida maqsad sifatida belgilangan bo‘lib, ayollar va qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish barqaror rivojlanishning muhim sharti sifatida e’tirof etiladi [1]. Gender tengligi faqat ayollar va erkaklarning huquqiy jihatdan tengligini anglatmaydi. U ta’lim, sog‘liqni saqlash, mehnat, tadbirkorlik, siyosiy ishtirok, ijtimoiy himoya va qarorlar qabul qilish jarayonlarida teng imkoniyatlarning mavjudligini ham nazarda tutadi. Shu sababli gender tengligini ta’minlash huquqiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy mexanizmlarning o‘zaro uyg‘unligini talab qiladi. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, gender tengligini ta’minlashda yagona universal model mavjud emas. Har bir mamlakat o‘zining tarixiy, madaniy, iqtisodiy va institutsional xususiyatlaridan kelib chiqib tegishli mexanizmlarni shakllantiradi. Shu jihatdan global tajribani O‘zbekiston sharoitiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘chirish emas, balki uning samarali jihatlarini milliy ijtimoiy muhit bilan uyg‘unlashtirish muhimdir.

Xalqaro tajribada gender tengligini ta’minlashning bir nechta asosiy yo‘nalishlari shakllangan. Birinchi yo‘nalish — huquqiy tenglikni ta’minlash. Bunda ayollar va erkaklarning teng huquqlari, diskriminatsiyaga yo‘l qo‘ymaslik, mehnat va ta’lim sohalarida teng imkoniyatlarni kafolatlashga qaratilgan qonunchilik muhim o‘rin egallaydi. CEDAW konvensiyasi ayollarga nisbatan diskriminatsiyaning turli shakllarini bartaraf etishga qaratilgan xalqaro huquqiy mexanizmlardan biridir [2].

Ikkinchi yo‘nalish — ta’lim orqali gender tengligini rivojlantirish. Ta’lim ayollarning iqtisodiy va ijtimoiy imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, qizlarning yuqori va professional ta’limga kirishi, STEM yo‘nalishlarida ishtiroki va zamonaviy kasblarni egallashi ularning kelajakdagi mehnat

bozoridagi imkoniyatlarini kengaytiradi.

Uchinchi yo‘nalish — iqtisodiy mustaqillik. Ayollarning mehnat bozoridagi ishtiroki, munosib ish bilan ta’minlanishi va tadbirkorlik faoliyatiga jalb etilishi gender tengligining muhim ko‘rsatkichlaridan biridir. Xalqaro tajribada ayollar tadbirkorligini moliyalashtirish, biznes ko‘nikmalarini rivojlantirish va bozorga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish kabi mexanizmlar keng qo‘llanadi [3].

To‘rtinchi yo‘nalish — siyosiy va jamoatchilik ishtiroki. Ayollarning qarorlar qabul qilish jarayonlaridagi ishtiroki gender tengligining muhim tarkibiy qismidir. Bunda parlament, mahalliy boshqaruv, davlat xizmati va fuqarolik jamiyati institutlarida ayollarning faol ishtirok etishi muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekiston sharoitida ham gender tengligini ta’minlashning huquqiy va institutsional asoslari rivojlanmoqda. Xususan, 2019-yilda “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonunning qabul qilinishi ushbu yo‘nalishdagi muhim huquqiy qadam bo‘ldi [4]. Bundan tashqari, O‘zbekistonda Gender tenglikka erishish strategiyasi – 2030 doirasida xotin-qizlarning ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va gender stereotiplarini kamaytirishga qaratilgan vazifalar belgilangan [5]. Shu bilan birga, gender tengligini ta’minlashning istiqbollari faqat qonunchilikni takomillashtirish bilan cheklanmaydi. Bu jarayonda ijtimoiy ong va gender madaniyati muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki huquqiy tenglik mavjud bo‘lgan sharoitda ham jamiyatda an’anaviy gender stereotiplari saqlanib qolishi mumkin.Masalan, ayolning asosiy vazifasini faqat uy-ro‘zg‘or va farzand tarbiyasi bilan bog‘lash yoki rahbarlik, tadbirkorlik va siyosiy faoliyatni ko‘proq erkaklarga xos soha sifatida tasavvur qilish ijtimoiy ongdagi gender stereotiplarining ko‘rinishlaridir. Bunday qarashlarning o‘zgarishi gender tengligining uzoq muddatli istiqboli uchun muhimdir. Shu sababli O‘zbekistonda gender tengligini ta’minlashning istiqbolli modelini quyidagicha ifodalash mumkin:

Mazkur jarayonda milliy madaniyat va gender tengligi o‘rtasidagi munosabatga ham alohida e’tibor berish zarur. Global tajribani o‘zlashtirish milliy qadriyatlarni inkor etish degani emas. Aksincha, inson qadr-qimmati, adolat, oila, o‘zaro hurmat va hamjihatlik kabi qadriyatlarni gender tengligi tamoyillari bilan

uyg‘unlashtirish mumkin. Shuningdek, raqamli transformatsiya gender tengligining yangi imkoniyatlarini shakllantirmoqda. Masofaviy mehnat, elektron ta’lim, raqamli tadbirkorlik va onlayn xizmatlar ayollarning iqtisodiy faolligini kengaytirishi mumkin. Biroq raqamli texnologiyalardan foydalanishdagi tafovutlar yangi tengsizlik shakllarini ham yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli raqamli savodxonlikni rivojlantirish gender siyosatining istiqbolli yo‘nalishlaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Xulosa. Global tajriba gender tengligini ta’minlash murakkab va uzoq muddatli ijtimoiy jarayon ekanini ko‘rsatadi. Uning samaradorligi huquqiy mexanizmlar, ta’lim, iqtisodiy imkoniyatlar, siyosiy ishtirok va ijtimoiy ongdagi o‘zgarishlarning o‘zaro uyg‘unligiga bog‘liq. O‘zbekiston jamiyatida gender tengligini ta’minlashning istiqbollari, avvalo, mavjud huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish, ayollarning ta’lim va mehnat imkoniyatlarini kengaytirish, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, qarorlar qabul qilishdagi ishtirokini kuchaytirish hamda gender stereotiplarini kamaytirish bilan bog‘liq. Shuningdek, xalqaro tajribani O‘zbekiston sharoitida qo‘llashda mexanik ko‘chirish emas, balki ijtimoiy-madaniy moslashtirish tamoyili muhimdir. Bunda inson qadr-qimmati, adolat, teng imkoniyat va ijtimoiy hamkorlik kabi umuminsoniy qadriyatlarni milliy ijtimoiy muhit bilan uyg‘unlashtirish gender tengligini barqaror rivojlantirish uchun muhim asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. United Nations. *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations, 2015.

2. United Nations. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. New York: United Nations, 1979.

3. OECD. *Entrepreneurship Policies through a Gender Lens*. Paris: OECD Publishing, 2021.

4. O‘zbekiston Respublikasi. “Xotin-qizlar va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-562-son Qonun, 2019-yil 2-sentabr.

5. O‘zbekiston Respublikasi. 2030-yilgacha O‘zbekistonda gender tenglikka erishish strategiyasi. Toshkent, 2021.